

אקדמות מילין

הספר המוגש בזה מבקש לשקף כאספקלריה מאירה את מגוון תחומי העיון שהעסיקו את חתן היובל, פרופ' שלום רוזנברג, לאורך שנות דור.

דמותו של פרופ' שלום רוזנברג בולטת בייחודה באקדמיה ובעולם הרוח הישראלי. השילוב יוצא הדופן של חוקר טקסטים פילוסופיים קלסיים, הוגה דעות בעל פרספקטיבות הגותיות רחבות, פרשן ודרשן המתרגם רעיונות עמוקים לשפה פובליציסטית, אינטלקטואל מבריק המעורב בדעת עם הבריות, פעיל ביוזמות ציבוריות וחינוכיות רבות – מוצא את ביטויו ביצירתו הענפה ואותו ביקשנו לשקף בכרך הנוכחי.

ההפריה ההדדית בין תחומי דעת ותרבויות שונות אפיינה את דרכו של רוזנברג כבר מנעוריו, מראשית חינוכו כבן למשפחת מהגרים ממזרח-אירופה אשר מצאו בבואנוס-איירס שבארגנטינה מנוח לכף רגלם. שלום רוזנברג התחנך בבתי ספר יהודיים ואצל 'מלמדים' פרטיים שאביו ז"ל דאג להעסיק למענו. את לימודיו הכלליים השלים במסגרות אקסטרניות, ומאוחר יותר למד באוניברסיטת בואנוס-איירס (1950-1957) בפקולטה להנדסה ולמדעי הטבע. באותן שנים למד גם בישיבת 'חפץ חיים', ואת למדנותו התלמודית יחד עם ידיעותיו המדעיות הביא לידי ביטוי בעבודת הוראה הן במוסדות תיכוניים שונים בבואנוס-איירס והן בישיבה הגבוהה של הקהילה היהודית שם.

בשנים 1963-1965, בזכות מלגה שקיבל בחסות ארגון אונסק"ו, הגיע רוזנברג לאוניברסיטה העברית בירושלים ללימודי תואר ראשון בפילוסופיה ומחשבת ישראל והשלים את לימודיו גם בחוג לתלמוד. אמנם הוא חזר לארגנטינה בשל התחייבויותיו ולימד פילוסופיה במדרשה העברית שבהנהלתה היה חבר, אך כעבור כשנתיים, ב-1968, שב לישראל. רוזנברג החל להעמיק את התמחותו בפילוסופיה של ימי הביניים, והקדיש את עבודת הגמר לחקר 'מושג האינסופיות בפילוסופיה היהודית בימי הביניים ויחסו למסורת הפילוסופית הכללית'. בשנת 1974 קיבל תואר 'דוקטור לפילוסופיה' על מחקרו בנושא 'לוגיקה ואונטולוגיה בפילוסופיה היהודית במאה הי"ד'. מאז 1970 מלמד פרופ' שלום רוזנברג בחוגים בפילוסופיה ולמחשבת ישראל באוניברסיטה העברית בירושלים והוא התקדם במעלה הדרגות האקדמיות עד שמונה בה בשנת 1992 לפרופסור מן המניין.

לאורך השנים הרצה רוזנברג כאורח באוניברסיטאות רבות בעולם ומילא מגוון תפקידים. בין השאר כיהן כראש החוג למחשבת ישראל באוניברסיטה העברית, כפרופסור-אורח במרכז ללימודי יהדות באוניברסיטת הווארד, כחבר באקדמיה לפילוסופיה יהודית בארצות-הברית, כחבר במערכת 'מחקרי ירושלים' ו'דעת', בוועד המנהל של המכון למחשבה וליהדות בת זמננו, וכראש הקתדרה לפילוסופיה יהודית על שם רוברט מ' ברן בבית מורשה בירושלים.

ואולם, כאינטלקטואל, כאיש רוח, מעולם לא הסתפק פרופ' רוזנברג בעבודת המחקר ובהוראה האקדמית והקדיש את זמנו לפעילות חינוכית וציבורית. יתר על כן, תחומי מחקרו עצמם משקפים במידה רבה את עולמו הרוחני, את חינוכו ואת האידיאלים המנחים את דרכו.

משחר נעוריו תפסו לימוד התורה ומורשת ישראל מקום מרכזי בעולמו. שנות לימודיו בשיבה, לימוד התורה אצל ה'מלמדים', הקשר המיוחד שלו עם מר שושני המסתורי, ודמותו של אביו ז"ל שהיה יהודי שורשי מאוד – כל אלה נטעו בלבו של פרופ' שלום רוזנברג אהבה גדולה לתורה, ללומדיה, למסורת היהודית בכללה ולעם היהודי.

השילוב של חוויה יהודית שורשית בשנות נעוריו, יחד עם ההשכלה המדעית והפילוסופית שרכש, באו לידי ביטוי בפעילותו החינוכית והציבורית, במעורבותו בארגוני הידברות, בחוג 'הגות', בייסוד המרכז לצינונות דתית 'מעלה', בחוג 'שחרית' ובהשתתפות בייסוד 'בית מורשה בירושלים' ובהוראה בו מאז היווסדו. ואולם כאמור, כל אלה השפיעו גם על עיסוקו המחקרי וההגותי של פרופ' רוזנברג.

דומה שניתן להצביע על שלושה צירים עיקריים בפעילותו המחקרית וההגותית של פרופ' שלום רוזנברג: ציר המתמקד בלוגיקה, בחשיבה מדעית ובסוגיות של 'דת ומדע'; ציר העוסק בסוגיות של 'דת ומוסר';² וציר המתמקד בסוגיות היסוד של האמונה היהודית, בעיקר בתפיסת התורה וההתגלות ותפיסת הגאולה והמשיחיות. בתחום זה נכתבו כמה מן המחקרים החשובים ביותר של רוזנברג מבחינת תרומתו להגות היהודית המתחדשת ומבחינת פריצת הדרך המחקרית שאפיינה אותם.³

מעבר לדיוניו המעמיקים של רוזנברג בסוגיות יסוד בפילוסופיה ובהגות היהודית, מאפיינת את גישתו ואת דרך החשיבה שלו העזה אינטלקטואלית, התבוננות רפלקטיבית המודעת לעצמה והבנה מעמיקה של דרכי הפרשנות במסורת ישראל תוך שימוש מתוחכם בכלים אלה.⁴ מתקבל הרושם כי שלום רוזנברג, איש החשיבה האנליטית והביקורתית, המלומד התלמודי בעל ההשכלה המדעית, מתרפק על עולם האמונה הקדם-מודרני, דווקא ממקום עומדו בעידן המודרני ובמדינת ישראל הריבונית, והוא מגלה חיבה לפרדוקסים ולהימור ככלי הכרעה בשאלות שבהן היסטוריוגרפיה ביקורתית וניתוח פילוסופי אינם מספקים עוד. המתח בין קנייה המידה המדויקים המאפיינים את הדיון האקדמי, לבין הרצון להביע עמדה אישית, להשפיע על הלכי-הרוח, על השקפות עולם ועל עיצובה הרוחני, התרבותי והחברתי של

- 1 למשל עבודת הדוקטור שלו משנת תשל"ד 'לוגיקה ואונטולוגיה בפילוסופיה היהודית במאה הי"ד' (פריט 1 ברשימה הביבליוגרפית המובאת בסוף ספר זה) וכן מאמרים כגון: 'אזוריות אסטרונומיות בהגות היהודית בימי הביניים' (פריט 18). 'אפשרי ומצוי בפילוסופיה הביניימית' (פריט 35). 'מאנקסימנדרוס ועד לוינס – לתולדות מושג האינסוף' (פריט 89) ועוד.
- 2 בהקשר זה נזכיר את ספרו הידוע טוב ורע בהגות היהודית, תל-אביב תשמ"ה (פריט 2) וכן כמה מאמרים שהפכו ברבות השנים לקלאסיים: 'מעמדו של המוסר הדתי' (פריט 27), 'והלכת בדרכיו' (פריט 53).
- 3 מאמרו 'ההתגלות המתמדת – שלושה כיוונים' (פריט 24) נחשב למאמר פורץ-דרך בהבנת ההתגלות בהגות היהודית. עוד נזכיר את מאמרו: 'התגלות ותורה מן השמים' (פריט 28), 'חקר המקרא במחשבה היהודית הדתית החדשה' (פריט 40), 'על דרך הרוב' (פריט 71), 'הזיקה לארץ ישראל בהגות היהודית – מאבק השקפות' (פריט 30), 'השיבה לגן עדן – הערות לתולדות רעיון הגאולה הרסטורטיבית בפילוסופיה היהודית בימי הביניים' (פריט 48).
- 4 בתחום זה עסק פרופ' רוזנברג בשלב מוקדם מאוד של כתיבתו, כבר בשנת תשכ"ט. ראו 'בין פשט לדרש, פרקים על פרשנות ואידיאלוגיה' (פריט 12). במשך השנים המשיך לפתח את הגותו המעמיקה בסדרת מאמרים. נזכיר כאן בודדים: 'פוסט-מודרניזם – פרספקטיבה יהודית' (פריט 105), 'מיתוס המיתוסים' (פריט 112), 'פרדוקסים של מוסר ופוליטיקה' (פריט 149), 'להמר מול עיניו הריקות של מלאך המוות' (פריט 111).

הזירה הציבורית – מביא את פרופ' רוזנברג כמעט אל כל בימה, כתב־עת, עיתון ומיקרופון שבאמצעותם יכול הוא להשפיע ולהשתתף בעיצוב דמותה היהודית של החברה הישראלית. כך הוא היה מחלוצי השימוש בקולנוע כטקסט פילוסופי, כתב תכניות לימודים ועזרי חינוך, השתתף בתכניות רדיו וטלוויזיה, וכותב כבר כמה שנים ברציפות טור קבוע בעיתון ערב נפוץ על פרשת השבוע. בטור זה פורש רוזנברג את עיקרי השקפתו בשפה קולחת, במבט נוקב ורלוונטי ונראה שלכשיכונסו לספר, ישמשו דברים אלה מקור חשוב ביותר להבנת משנתו והגותו. מעט מכל אלה ביקשנו לבטא בספר היובל המוגש בזה בפני הקוראים. הספר כולל שלושה שערים הפורשים יריעה רחבה ומגוונת של עיונים בתחומי הדעת המעסיקים את פרופ' שלום רוזנברג ואשר תרומתו בהם מהווה מקור השראה לכולנו, חבריו עמיתיו ותלמידיו.

כאן מקום אתי להודות לאלה אשר בזכותם רואה הספר הזה אור עולם. ראשונים יבואו על הברכה חברי המערכת אשר הקדישו מזמנם ומכשרונם, קראו מאמרים והפיקו יקר מפז. למחברים הרבים אשר הרימו תרומה רבת־ערך לאיכותו של הספר, לידידים צנועים אשר נדבת לבם אפשרה את הוצאת הספר, לעפר קוטנר שהיה בין היוזמים להוצאת הספר וסייע בעניינים רבים, ואחרון חביב, לעמיחי ברהולץ, מנהל ההוצאה לאור ועורך המשנה של הספר, אשר נתן עיניו לטובה בספר והטביע חותמו בטוב טעם ודעת.

אחתום דבריי בברכה לחתן היובל, לשנים רבות וטובות בקרב משפחתו וחבריו בכריות גופא ונהורא מעליא, בשמחת לבב ובכל מילי דמיטב.

בנימין איש שלום